

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולחן בן הרב ישראל זצ"ל

מיעוט בעסק

¹(כ"ז א') תנו רבנן: ההולך ממקום למקום, אם יכול למעט בעסקו (בסחורתו) ימעט. ואם לאו, יגלגל (יעשה) עמהן.²

שיטות הראשונים

ההולך ממקום למקום: כתבו **תוספות** (לפי הבנתם ברש"י לעיל) דהכא באביו ואמו מיירי, ובדבר האבד³, ומשום שהולך בדרך, התירו לו שיגלגל עמהם, אם אינו יכול למעט. וכתבו עוד **תוספות**, ואי מיירי הכא בשאר מתי, צריך לומר להיפך (שבדרך חמור יותר מבבית), שהולך בדרך ואינו נוהג אבילות כל כך ומתנחם יותר, אסור להרבות בעסקו, יותר מאותו שיושב בביתו ואינו מתנחם. ובשם ה"ר יוסף פירשו, דהכא ימעט בעסקו לקנות צורכי סעודה.⁴ ונמוקי יוסף פירש דמיירי שהלך לסחורה, ושמע שמועה קרובה בדרך. וכן פסק השו"ע.⁵

אם אינו יכול למעט, יגלגל עמהן: כתבו **ריטב"א** בשם **רבינו חננאל**, אם יכול למעט בעסקו שלא יקנה ושלא ימכור, ימעט ויקנה צרכיו ע"י אחרים, ואפילו למזונותיו ואפילו לאחר ג' ימים. ואם לאו, יגלגל עמהן, שיקנה הוא עצמו צרכי הדרך ודברים שהם משום חיי נפש.⁶ וכן פירשו **רי"ף**, **רא"ש**, ו**רמב"ן**. וכן פסק השו"ע.⁷

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבילות, סימן שפ)

כג. ההולך ממקום למקום לסחורה, ושמע שמועה קרובה, אם יכול למעט שלא לעשות שום עסק באותה העיר, מוטב; ואם לאו, שאם לא יקנה באותה העיר לא ימצא, יקנה לצורך הדרך דברים שיש בהם חיי נפש.

¹ ברייתא דההולך לבית האבל, וכו' יברוהו על מטות זקופות, מובאת להלן בסמוך, בסוגיית הבראה.

² ההולך ממקום למקום לסחורה ושמע שמועה קרובה, אם יכול למעט שלא יעשה שום עסק באותה העיר, ימעט. ואם לאו, שאם לא יקנה באותה העיר לא ימצא, מגלגל עליהם, שלא יקנה אלא צרכי הדרך ודברים שיש בהם חיי נפש. נמוקי יוסף (טז ב ברי"ף).

³ שהתבאר לעיל שצריך למעט (בניגוד לאבל על שאר קרובים, שלא חייב למעט).

⁴ ונקט הולך בדרך לפי שהולך בדרך רגיל לקנות צורכי סעודה יותר מבביתו, שיש לו קונים עבורו וגם מוצא בביתו הרבה.

⁵ יו"ד שפכג. מקורות: תוספות (כ"ז א', ד"ה אם יכול). נמוקי יוסף (טז ב ברי"ף, ד"ה ההולך).

⁶ ואפילו תוך ג' ימים שאסרו לעשות מלאכה אפילו לעני המתפרנס מן הצדקה, הכא שהוא בדרך התירו לו לגלגל בכענין זה. ונראה שהוא הדין שיעשה מלאכה כדי חייו, כיון שהוא במקום שאין מכירין אותו, ולא יטול מן הצדקה אם אינו לפי כבודו, כי גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. ריטב"א.

⁷ יו"ד שפכג. מקורות: רי"ף (טז ב בדפיו). רא"ש (ס' עז). רמב"ם (הל' אבל וי). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין האבלות, עמ' קעג). רמב"ם (הל' אבל וי). רבינו יהונתן (טז ב ברי"ף, הו"ד בר"ן). ר"ן (חי' כ"ז א', ד"ה ת"ר).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

דיני כפיית המיטה

גרסינן לעיל בפרקין (ט"ו ב):

אבל חייב בכפיית המטה, **דתני** בר קפרא: דמות דיוקני נתתי בכם, ובעונותיכם הפכתיה. כפו מטותיכם עליה.⁸
(כ"ז א') **תנו רבנן**: מאימתי כופין את המיטות? משיצא (המת) מפתח ביתו, דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר:
משיסתם הגולל.⁹

תנו רבנן: מאימתי זוקפין את המיטות בערב שבת? מן המנחה ולמעלה.

אמר רבה בר רב הונא: אף על פי כן אינו יושב עליה עד שתחשך. ולמוצאי שבת אע"פ שאין לו לישוב אלא יום
אחד, חוזר וכופה.

תנו רבנן: הכופה מיטתו, לא מיטתו בלבד הוא כופה, אלא כל מיטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה. ואפילו יש
לו עשר מיטות בעשרה מקומות, כופה את כולן. ואפילו חמישה אחין ומת אחד מהן, כולן כופין.¹⁰ ואם היתה
מיטה המיוחדת לכלים, אין צריך לכפותה.

(המשך הברייתא: דַּרְגָּשׁ (שהוא ערסא דגדא, מיטה שאין אדם יושב עליה, ומיוחדת למזל), אין צריך לכפותו אלא זוקפו.
רבן שמעון בן גמליאל אומר: דרגש מתיר את קרביטיו והוא נופל מאיליו.¹¹

אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אסי: מיטה שנקליטיה יוצאין, זוקפה ודין.¹²

תנו רבנן: יָשָׁן על גבי מיטה,¹³ על גבי כסא,¹⁴ על גבי אודייני, גדולה מכולן אמרו,¹⁵ אפילו על גבי קרקע, לא

⁸ על פי גירסת הראשונים, ראה ערוך (ערך דיוקן). רי"ף, רא"ש, תלמיד ר"י מפריש, רמב"ן. וכת"י. ור' דק"ס.

⁹ **הדין מאימתי כופין המיטות, הינו בעצם דיון בשאלה מאיזה שלב מתחילה האבילות**. וראה בסוגיא לעיל, מאימתי מתחילה
אבילות, כ"א ב', בשיטות הראשונים ופסיקת ההלכה בנידון.

¹⁰ פירשו ריטב"א ונימוקי יוסף, אפילו מת אחד מן האחים, ואין אחד מן הנשארים דר בביתו של מת, ואין בבית המת חיוב כפיית
מיטה וכולן שוכבין בביתה, חייבין לכפות מיטותיהן בין שיישנו בכאן בבית המת או בביתם; שאין מיתת המת בבית גורמת
הכפייה, אלא חובת האבל היא.

¹¹ ריטב"א כתב: דרגש אינו צריך לכפותו. ופרישנא דהוא ערסא דצלא דהיינו מטה של עור יפה, ואילו היה כופה אותו היה נפסד
מלחלוחית הארץ, ולפיכך הקילו שיזקפנו על צידו ודין. ורשב"ג אומר דמתיר קרביטיו דהיינו לולאותיו ויפול לארץ דרך גבו ולא
יפסד, ולא צריך זקיפה אחרת. אבל מודה הוא דסגי בזקיפה. ונימוקי יוסף (יז א ברי"ף) כתב: מתיר קרביטיו. לא סגי ליה בזקיפה
אלא מתיר הקשירה שבין הזרועות והאמצעי, ומיד האמצעי נופל למטה לארץ והזרועות עומדין במקומן.

¹² מטה שנקליטיה יוצאין. פירוש נקליט אחד בראשה ונקליט אחד במרגלותיה וכשרוצין לפרוס כילה על המטה מניחין עץ ארוך
באורך המטה מזה לזה ונותנין הכילה עליו, והנקליטין הללו מחוברין בה, ולפי שאין אלא שניים אי אפשר לכפותה ולפיכך דייה
בזקיפה מן הצד, הא אילו נקליטיה ד' או שהן מיטלטלין ויכול לכפותה אין לו די בזקיפה. ריטב"א.

¹³ כן גירסת ר"ח, רש"י, רי"ף, רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין האבלות, עמ' קפה), ורא"ש. וכת"י. ר' דק"ס.

¹⁴ פירוש ואפילו בעצמן ממש ובלא כרים, אלא על החבלין של מיטה או על העץ עצמו של כסא. ריטב"א.

¹⁵ על פי גירסת רי"ף. וכן הוא ברמב"ן, בכת"י ובהגהת הגר"א בגליון (בשינויים קלים), ראה דק"ס.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

יצא ידי חובתו.

אמר רבי יוחנן: שלא קיים כפיית המיטה.

שיטות הראשונים

מאימתי זוקפין את המיטות בערב שבת? מן המנחה ולמעלה: תוספות הסתפקו אי מיירי במנחה גדולה או קטנה. ובנמוקי יוסף כתב דנראה דמנחה קטנה קאמר. והשו"ע השמיטו.¹⁶

אפילו ישן על גבי קרקע, לא יצא ידי חובתו: דעת הרמב"ם שאפילו הפך כל מיטותיו, והיה הוא ישן על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו, אלא יישן על גבי המיטה הכפוייה. ודעת ראב"ד, רמב"ן, רא"ש, ור"ן, שהחוב הוא לכפות מיטתו, ואינו חייב לישן על מיטה כפוייה.¹⁷ וכתב רמב"ן, והני מילי בשעת שינה ובשעת אכילה שמסב על מיטות כפויית, אבל כל היום אינן יושבין אפילו על מיטה כפוייה, אלא יושב על גבי קרקע. וכן פסק השו"ע.^{18, 19}

דין כפיית המיטה בימינו: כתבו תוספות וסמ"ג שאין נוהגים עתה בכפיית המיטה. וסמכין אהא דאמרין בירושלמי, אכסנאי אינו חייב בכפיית המטה, דלא לימרון חרש הוא, פירוש, מכשף.²⁰ וכן כתב השו"ע.²¹

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבלות, סימן שפז)

- א. אבל חייב בכפיית המטה. ובשעת שינה ואכילה, יושב על מטה כפוייה, אבל כל היום אינו יושב, אפילו על מטה כפוייה, אלא על גבי קרקע. וכן המנהגים אינם רשאים לישב אלא על גבי קרקע.
- ב. עכשו לא נהגו בכפיית המטה, מפני שיאמרו הגוים שהוא מכשפות, ועוד שאין המטות שלנו עשויות כמטות שלהן כדי שיהא נכר בהם כפיה.

¹⁶ יו"ד שפז. מקורות: תוספות (ד"ה מן המנחה). נמוקי יוסף (טז ב ברי"ף, ד"ה מן המנחה).

¹⁷ ואם הפך מטתו וישן על גב קרקע, כל שכן דמלתא יתירתא הוא דעבד. רא"ש.

¹⁸ יו"ד שפז. מקורות: רמב"ם (ראה הל' אבל ד, ט; ה, יח). ראב"ד (הל' אבל ד, ט). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, ענין האבלות, עמ' קפה). רא"ש (סי' עח). ר"ן (חי', כ"ז א', ד"ה יתר).

¹⁹ וראה להלן, כ"ח ב', גירסת הראשונים לגבי חובת ישיבה על קרקע, ובשיטות הראשונים. וב'חזון עובדיה' (ח"ב, עמ' רנח) כתב, אין האבל יושב על הקרקע ממש, אלא על מצע נמוך, או בהפסק בגד. ומותר לאבל לשכב ולישן על מיטה מוצעת, כי בדורות אלה הם חלושי המזג, ולכן אין להחמיר, עיי"ש בהערות.

²⁰ וכמו כן אנו בין הנכרים ויש בינינו עבדים ושפחות. ועוד יש ליתן טעם בכפיית המטה, לפי שמטות שלנו כך יכולין לשכב בנחת מצד זה כמו מצד זה, ואין ניכרת הכפייה, דיש להן ד' קונדיסים מלמעלה כעין רגלים, וכדאמרין לקמן דרגש אין צריך לכפותו.

²¹ יו"ד שפז, א-ב. ור' לעיל, כ"א א', לגבי דין עטיפת הראש בימינו. מקורות: תוספות (כ"א א', ד"ה אלו דברים). סמ"ג (עשין, עשה דרבנן ב, ד"ה אבל חייב בעטיפת; הו"ד בהגהות מיימוניות). הגהות מיימוניות (הל' אבל, ה, יט, אות ע).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

סעודת הבראה

(כ"ד ב') **משנה:** ואין מברין אלא על מיטה זקופה.

(כ"ו ב') **תנו רבנן:** ההולך לבית האבל, אם היה לבו גס בו יברוהו (לאותו שבא) על מיטות כפופות. ואם לאו, יברוהו על מיטות זקופות.

(כ"ז א') **תנו רבנן:** מכבדין ומרביצין בבית האבל, ומדיחין קערות וכוסות וצלוחיות וקיתונות בבית האבל, ואין מביאין את המוגמר ואת הבשמים לבית האבל.

(ומקשה) איני?! והא **תני** בר קפרא: אין מברכין לא על המוגמר, ולא על הבשמים בבית האבל. ברוכי הוא דלא מברכין, הא אתוויי מייתנין!

(ומתיר) לא קשיא, הא בבית האבל, הא בבית המנחמין.

משנה: אין מוליכין לבית האבל (סעודת הבראה) לא בטבלא, ולא באסקוטלא, ולא בקנון, אלא בסלים.

(כ"ז ב') ²²אמר רב יהודה אמר רב: אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל: **"וְלָחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכַל"**.²³

רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי.

שיטות הראשונים

סעודת הבראה בחול המועד: דעת רוקח, סמ"ג, סמ"ק, וה"ר מאיר מארץ האי, שאין מברין במועד, דהוי פרהסיא. ומתניתין (אין מברין אלא על מיטה זקופה) בימי חול. ודעת רמב"ם, ראב"ד, רמב"ן, רא"ש, ר"ן, נמוקי יוסף, ומאירי, דמברין במועד, ובהכי איירי מתניתין (וקמ"ל שאין מברין כדרכו בחול, אלא על מיטה זקופה). וכן פסק השו"ע.²⁴

אם היה לבו גס בו, יברוהו על מיטות כפופות: שני פירושים בראשונים, או דמיירי באבל, ואם היה לבו גס בו,²⁵ יברוהו

²² מימרות דרבי יוחנן (כ"ז ב') אבל כיון שניענע ראשו, וכו'. הכל חייבין לעמוד מפני נשיא, חוץ מאבל וחולה. לכל אומרים שבו, חוץ מאבל וחולה, הובאו להלן, כ"ח ב', בסוגית 'הנהגות אבלות'.

²³ יחזקאל כד, יז. **ובטעם החיוב לאכול משל אחרים.** ר' רש"י (סוטה ל"ה א', ד"ה ה"ג ולא היא) שכתב שמברין לאבל סעודה לנחמו. וכן כתב ה'לבוש' (י"ד סי' שעח), שכל זה בכלל נחמה הוא, שמראין לאבל שמשימין אותו על לבם ולא ישליכוהו אחר גיוס. ורבינו ירוחם (נתיב כה, ח"ב) כתב, כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות גם הוא, על כן צוה השם יתברך לאחרים שיאכילוהו משלהם. לפיכך הפוחת, לא יפחות מסעודה ראשונה, שהוא עיקר זמן מרידותו. והאברבנאל פירש, כדי שאחרי קבורת המת לא יצטרך האבל ללכת לקנות בר ולחם ומזון למאכלו, צוו שלא יאכל פעם ראשונה משלו כי אם מהבראת אוהביו.

²⁴ או"ח תקמז, ח. י"ד תא, ד. מקורות: רמב"ם (הל' יום טוב ו, כג). ראב"ד וה"ר מאיר מארץ האי (ה"ד ברא"ש ומרדכי). רא"ש (סי' נח-נט). מרדכי (מו"ק, סי' תתפד). רמב"ן (תוה"א, עניין הקריעה, עמ' סו). סמ"ג (לאוין עה). סמ"ק (מצוה קצה). ר"ן (חי' כ"ד ב', ד"ה מתני' אין קורעין). נמוקי יוסף (טו א ברי"ף, ד"ה ולא מברין). מאירי (כ"ד ב', ד"ה ואין אומרים). הרוקח (הל' אבלות, סי' שטז).

²⁵ שאינו נוהג כדרך שאר אבלים, אלא שמח הוא. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

על מיטות כפיות. או דמיירי באורח שבא לנחם (בעת סעודת הבראה), ורק אם היה גס לבו באבל, ישב לארץ עם האבל על מיטה כפויה.²⁶

מוגמר ובשמים בבית האבל ובבית המנחמין: רא"ש וריטב"א פירשו החילוק בין בית שהמת שם,²⁷ שמביאים מוגמר, אבל אין מברכין עליו,²⁸ לבין בית המנחמים, לאחר שנקבר, שאין מביאים מוגמר. **והראב"ד** ביאר החילוק לאחר שנקבר, כשהמנחמים אצלו מביאים מוגמר, מפני כבודם. וכשאנים שם, אין מביאים, שנראה כמתקשט. **והשו"ע** פסק כרא"ש.²⁹

סעודת הבראה, האם גם סעודה שניה ביום הראשון בכלל: דעת **תוספות** דכל יום הראשון אסור לאכול משלו, אפילו אוכל שתי פעמים ביום הראשון.³⁰ ודעת **סמ"ג ורא"ש** דיום ראשון פירושו סעודה ראשונה.³¹ וכן פסק **השו"ע**.³²

מצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם: כתוב בירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ה): הרי שאין לו מה לוכל, ביום הראשון ובשני אינו עושה מלאכה. בשלישי הוא עושה בצינעה. אבל אמרו תבוא מאירה לשכניו שהצריכוהו לכך. וכתב **הטור:** ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם, כדי שלא יאכל משלו. וכן פסק **בשו"ע**.³³

רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי: כתב **רא"ש** בשם **מהר"ם** דלא היו מתנים לאכול זה עם זה סעודה ראשונה על מנת שגם הוא יאכל עמו כשהיה אבל, אלא ממילא היו נוהגין כך בלא תנאי.³⁴ וכן פסק **השו"ע**.³⁵

סעודת הבראה לאשה על ידי בעלה: כתב **הרא"ש** בשם **רבינו מאיר**, שיש להסתפק אם אשה נשואה חייבת לאכול משל אחרים.³⁶ והסיק דאינה יוצאה בשל בעלה.³⁷ וכתב שכן הדין בשכיר או מלמד שאוכל אצל בעל הבית ואירעו אבל, אינו אוכל אצל בעל ביתו בסעודה ראשונה. אמנם מי שנותן מזונות לעני או ליתום, או לבנו ובתו הגדולים, מעצמו בלא תנאי, ואירעו אבל, 'לחם אֲנָשִׁים' קרינן ביה, ואין צריכין לאכול משל אחרים, אלא אוכלין משל בעל הבית. וכ"פ **השו"ע**.³⁸

²⁶ אבל אם אינו רגיל, ושמא אם ישב על הקרקע עם האבל, יראה בכך סימן רע, יברו את האורח על מיטה זקופה. ע"פ נימוקי יוסף.

²⁷ ונקרא בית האבל לפי שלא ניתן שם רשות לנחם את האבל, כל זמן שמתו מוטל לפניו. תוספות הרא"ש.

²⁸ ודכותה תנן בפ' אלו דברים בברכות (נ"א ב') אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של מתים. נר לכבוד הוא דעביד בשמים לעבורי ריחא הוא דעביד.

²⁹ יו"ד שעח, ז. מקורות: ראב"ד (הו"ד בתוספות הרא"ש). רא"ש (בתוספותיו, ד"ה הא). ריטב"א (ד"ה הא).

³⁰ דהא לא קאמר תלמודא סעודה ראשונה אלא יום ראשון.

³¹ ומה שדקדקו התוספות מדקאמר תלמודא יום ראשון, אינו כלום, דהכי נמי בפרק כל שעה (פסחים ל"ו א') אמר רבי יהושע בן לוי: יומא קמא לא תלושו לי בחלבא (לענין מצה עשירה שאסורה שאין יוצאים בה ידי חובה בליל הסדר), ופירשו המפרשים דעל כרחך סעודתא קמייטא קאמר. ב"י.

³² יו"ד שעח, א. כדברי המיקל באבל (ב"י). **ומשמעות דעת הגר"א להחמיר, כדעת תוספות** (וכ"כ בפסקי הגר"א). מקורות: סמ"ג (עשין, עשה דרבנן ב; הו"ד בהגמ"י). הגהות מיימוניות (הל' אבל, ד, ט, אות ט). רא"ש (פט). תוספות (כ"ז ב', ד"ה יום ראשון).

³³ יו"ד שעח, א. **והפוסקים האחרונים דנו לגבי אכילת תבשיל ושתיית קפה ותה משלו:** ב'ערוך השולחן' (יו"ד שעח, סעי' ב) כתב שהעיקר הוא הלחם; אבל תבשילין יכול לאכול משלו. וב'גשר החיים' (ח"א, פרק כ, סעי' ב) ו'חזון עובדיה' (ח"א עמ' תפח, עיי"ש בהרחבה) כתבו שמותר לו לשתות קפה או תה משלו; אבל פירות או תבשיל, אסור.

³⁴ וקמ"ל גמרא דבכי האי גוונא שרי, אף על גב דמיחזי קצת כאלו אוכל משל עצמו. רא"ש.

³⁵ יו"ד שעח, א. מקורות: מהר"ם (הל' שמחות סי' קצד; הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' פד).

³⁶ מי אמרינן כיון דאוכלת משל בעלה, היינו משל אחרים, או כיון דמחייב במזונותיה כמה דאכלה משל עצמה דמי.

³⁷ כיון שחייב במזונותיה, וגם כיון שאוכלת תדיר עמו לא מיחזי כלחם של אחרים. רא"ש.

³⁸ יו"ד שעח, ב. מקורות: מהר"ם (הל' שמחות סי' קצד; הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' פד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אבל שלא רצה לקבל סעודת הבראה: גרסינן בירושלמי, רבי זעירא כד דמך פקיד לא תקבלון עלי יומא דין אכילה, ולמחר מדיליה. וכתב רמב"ן דשמעינן מצוואתו, שאם רצו אבלים שלא לקבל הבראה זו, ושלא לאכול אותו היום כלום, הרשות בידם. וכן פסק השו"ע.³⁹

סעודת הבראה במת שנקבר בערב שבת: כתב המרדכי שמי שנקבר בערב שבת סמוך לחשכה קודם בין השמשות חייב בהבראה. אבל בערבי פסחים כהאי גונא אין מברין אותו.⁴⁰ והשו"ע הביא דבריו, וכתב, אבל טוב שלא להברותו מפני כבוד השבת, וכן נוהגים.⁴¹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות חול המועד, סימן תקמז)

ח. מברין בחול המועד, והוא שלא יברו ברחבה אלא קרוביו של מת; ולא יברו האבל בתוך ביתו אלא על מטות זקופות, לפי שאין כפית המטה ברגל כלל.
(יו"ד, הלכות אבלות, סימן שעח)

א. אבל אסור לאכול משלו בסעדה ראשונה, אבל בשניה מתר, אפלו ביום ראשון. ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם, כדי שלא יאכל משלו. ויכול אחד להאכיל את חברו בימי אבלו, והוא יחזר גם כן ויאכילנו בימי אבלו, ובלבד שלא יתנו בתחלה.

ב. אשה שארעה אבל, אין לאנשים להברותה; אבל נשים מברין אותה. ואשה נשואה שארעה אבל, אינה יכולה לאכול סעדה ראשונה משל בעלה. וכן מי שיש לו סופר או שכיר, אם אוכל בשכרו וארעו אבל, לא יאכל סעדה ראשונה משל בעל הבית. אבל מי שזן עני או יתום או לבנו ובתו, בלא תנאי, וארעם אבל, יכולים לאכול סעדה ראשונה משל בעל הבית.

ג. אם רצה האבל שלא לאכול ביום הראשון, מתר לאכול משלו אפלו סעדה ראשונה. הגה: וכן אם לא הברוהו ביום ראשון שנגמשה עד הלילה, מתר לאכול בלילה משלו, ואין צריך הבראה (טור בשם רב הפוסקים).

ה. מי שנקבר בערב שבת סמוך לחשכה קדם בין השמשות, יש מי שאומר שמברין אותו אז; ולי נראה דכיון שאינו חובה טוב שלא להברותו אז, מפני כבוד השבת, וכן נוהגין.

ז. מרביצין ומכבדין בבית האבל, ומדיחין קערות, כוסות וצלוחיות וקיתונות, ואין מביאין שם לא בשמים ולא מגמר, אבל מביאים אותם בבית שהמת שם ואין מברכים עליהם; ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל, אלא יושבין ודוממים.
(יו"ד, הלכות אבלות, סימן תא)

ד. אין חולצין כתף במועד, ואין מברין בו אלא קרוביו של מת; אבל הקרובים, מברין. והוא הדין לחנכה ופורים וראש חודש. וכשמברין, אין מברין אלא על מטות זקופות, אבל ביום טוב, אפלו ביום טוב שני, אין קורעין ולא חולצין ולא מברין; ובחל המועד מברין הכל על החכם לתוך הרחוב, כדרך שמברין את הקרובים, שהכל פקורביו.

³⁹ יו"ד שעח, ג. ולשון השו"ע קצת צ"ב שכתב: אם רצה האבל שלא לאכול ביום הראשון, מותר לאכול משלו אפילו סעודה ראשונה. ואכן ביאר הש"ך את דבריו (ס"ק ה): מותר לאכול, ביום שני או בלילה שאחר יום ראשון, משלו אפילו סעודה ראשונה.

⁴⁰ דפסקינן בפרק ערבי פסחים (פסחים ק' א') הלכה כרבי יוסי בערב שבת דמותר להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה, והלכה כרבי יהודה בערבי פסחים.

⁴¹ יו"ד שעח, ה. מקורות: מרדכי (סי' תתקלג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ברכת אבלים והספד במועד

(כ"ז א') **משנה:** ואין אומרים ברכת אבלים⁴² במועד. אבל עומדין בשורה ומנחמין, ופוטרינן את הרבים (אומרים להם לכו לבתיכם לשלום).

(המשך **המשנה**): אין מניחין את המיטה ברחוב (להספידו), שלא להרגיל את ההספד, ולא (מניחים מיטה) של נשים לעולם מפני הכבוד (ששופעות זיבה).

(כ"ז ב') **תנו רבנן:** בראשונה היתה הוצאת המת (על תכריכים טובים) קשה לקרוביו יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחין אותו ובורחין. עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו, ויצא בכלי פשתן. ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן.

אמר רב פפא: והאידנא נהוג עלמא אפילו בצרדא בר זוזא.

(שנינו): אין מניחין את המיטה ברחוב. אמר רב פפא: אין מועד בפני תלמיד חכם (ויכולים להספידו במועד). וכל שכן חנוכה ופורים. והני מילי בפניו. אבל שלא בפניו, לא.

(ומקשה) איני?! והא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא!

אמר רב פפי: יום שמועה הוה, וכבפניו דמי.

(כ"ח א') (שנינו במשנה): ולא של נשים לעולם מפני הכבוד. אמרי נהרדעי: לא שנו אלא חיה (יולדת שמתה מחמת וולד, שהיא שופעת). אבל שאר נשים, מניחין.

רבי אלעזר אמר: אפילו שאר הנשים, דכתיב,⁴³ "וַתֵּתֶם שֵׁם מְרִים וַתִּקְבְּרֶינָם", סמוך למיתה קבורה.

שיטות הראשונים

אבלות בפורים: דעת **ספר המקצועות והשאלות**, דהיכא דשכיב ליה שיכבא אסיר ליה למספד ולמנהג אבילות בפוריא.⁴⁴ והיכא דשכיב ליה שיכבא מקמי פוריא ואתרמי פוריא בגו שבעת ימי אבילות, בטלה הימנו גזירת שבעה, מידי דהוה ארגלים⁴⁵.⁴⁶ ודעת **מהר"ם** דלא יתאבל כלל בפורים. אבל דברים של צנעא נוהג, דלא עדיף משבת.⁴⁷ ודעת

⁴² ברכת רחבה, שמברין אותו סעודה ראשונה משל אחרים, ומברכין שם ברכת אבלים, והיא מפורשת בכתובות פרק ראשון (ח' ב'). רש"י (ברכות ט"ז ב'). וראה בכתובות ח' ב', שם מבואר שהיו אומרים ד' ברכות. דעת תוספות שראשונה פותחת בברוך, והאחרות כולן סמוכות לה ואינן פותחות. ודעת רמב"ן שאף הראשונה אינה פותחת בברוך (ראה תורת האדם, עניין ההתחלה, ד"ה בהקורא, עמ' קנ). וראה תוספתא (ברכות ג, כג): מקום שנהגו לומר ברכת אבלים שלוש, אומר שלוש. שתיים, אומר שתיים. אחת, אומר אחת (והעיקרית: ברוך מנחם אבלים). וכתב רמב"ן (תורת האדם, עמ' קנד, עיי"ש) שעכשיו לא נהגו לאומרן כלל.

⁴³ במדבר, פרשת חוקת, כ, א.

⁴⁴ ואי איתרע ביה מלתא אסיר למיתב בתעניתא. דאמר רב יוסף (מגילה ה' ב'): שמחה ומשתה ויו"ט כתיב, שמחה ומשתה מלמד שאסורין בתענית. ויו"ט מלמד שאסורין בעשיית מלאכה. ומתרגמין בהספד ובתענית אסור אבל יום טוב לא, דתנן מקום שנהגו לעשות מלאכה בפורים עושין.

⁴⁵ ורגלים מפסיקין ואינן עולים, מאי טעמא? דשמחה כתיב בהו ושמחת בחגך, פורים נמי שמחה כתיב ביה ועשה אותם ימי משתה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רבינו גרשום, רמב"ם, ר"ן, וריטב"א, שנוהגת אבלות בפורים,⁴⁸ ואפילו דברים שבפרהסיא. ודעת רבינו ירוחם, שיום ראשון של אבלות (שהוא מהתורה) נוהג בפורים, ובשאר הימים אינו נוהג אבלות כלל. והשו"ע במקום אחד פסק כרמב"ם. ובמקום אחר פסק כמהר"ם. והרמ"א פסק כמהר"ם.⁴⁹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות חול המועד, סימן תקמז)

א. חול המועד אסור בהספד ותענית; לפיכך אין מניחין את המטה ברחוב, שלא להרגיל את ההספד; ומטעם זה אין מוליכין את המת לבית הקברות עד שיהיה הקבר מתקן.

(או"ח, הלכות מגילה ופורים, סימן תרצו)

ד. כל דברי אבלות נוהגים בחנכה ופורים. הגה: ומכל מקום ילך לבית הכנסת לשמע המגילה (תוספות פ"ק דמועד קטן). ואם יוכל לאסוף מנגן לביתו לקרות המגילה, עדיף טפי (מהרי"ל). ויש אומרים שאין אבלות נוהג בפורים, לא ב"ד ולא בט"ו (הרא"ש ומנהגים), וכן נוהגין; ואפילו אבלות יום ראשון נדחה מפני פורים (דברי עצמו); אבל דברים שבצנעה, נוהג; ואף על פי שאין נוהג אבלות בפורים, עולה לו למנגן שבעה ימי אבלות כמו שבת, וכן פסק הרב בעצמו בטור יורה דעה סי' ת"א.

(יו"ד, הלכות אבלות, סימן תא)

א. אין מניחין את המטה ברחוב בחול המועד, שלא להרגיל את ההספד, שאסור להרגיל את ההספד בחול המועד, אלא

ושמחה. ודוקא פורים, אבל חנוכה לא מפסקא ואסור בהספד, דתנו רבנן (שבת כ"א ב'): בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון; מספד הוא דאסיר, אבל ימי אבלות לא מפסקי. וכן ראשי חדשים.

⁴⁶ והקשה רבינו מאיר כיון דסבירא ליה דשעה אחת לפני הפורים בטלה ממנו גזירת שבעה, א"כ הוא הדין נמי שבעה ימים לפני הפורים בטלה ממנו גזירת שלושים, כי דימה אותה לגמרי לרגל. א"כ כי פליגי בהאי פירקא (י"ט א') דרבן גמליאל אומר משחרב ביהמ"ק ראש השנה ויום הכפורים כרגלים, ופליגי תנאי עליה, אמאי לא חשיב נמי פורים? ועוד, דחזינן דפורים לא חשיב כרגלים, דתנן נשים במועד מענות ולא מטפחות, ובפורים מענות ומטפחות! רא"ש.

⁴⁷ ולאחר שהתפללו בבית האבל בליל פורים בערב הורה לו שילך לבית הכנסת בעת קריאת המגילה דאפילו עבודה דקרבן צבור שדוחה שבת קריאת המגילה דוחה אותה כדאמרינן בפ"ק דמגילה (ג' א'), כל שכן אבלות דרבנן. וחייב לשלוח מנות, דאבל חייב בכל מצות האמורות בתורה. וביום חמשה עשר נמי אינו מתאבל כדאמרינן בפרק שני דתענית (י"ח ב') יום י"ד וט"ו יומי פוריא דלא למיספד בהון ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור את של זה בזה ואף על גב דלא מתאבל בהון, עולין לו, מידי דהוה אשבת. ואחר כך משלים אבילתו.

⁴⁸ שלא מנו חכמים שאין אבלות נוהג, אלא שבת ורגלים וראש השנה ויום כפורים; אבל ראש חודש ופורים, לא. ואי תימא בפורים לא תנהוג אבלות דהא כתיב ביה ימי משתה ושמחה, הא תני רב יוסף שמחה שאסור בהספד משתה שאסור בתענית וכן חנוכה וראשי חדשים. רבינו גרשום.

⁴⁹ או"ח תרצו, ד (פסק כרמב"ם, והרמ"א השיגו). יו"ד תא, ז. ובב"י (יו"ד) כתב: "ולענין הלכה נקטינן דאין פורים מבטל האבלות, וכמו שהסכימו הרמב"ם והרב רבינו מאיר והרא"ש. ולנהוג בו אבלות, נקטינן כדברי הרב רבינו מאיר והרא"ש. דלגבי הרמב"ם רבים ניהו, ובתראי, ומקילים באבל" (וראה דרישה). וכן הכריע החיד"א (ברכי יוסף, או"ח תרצו, ד, סעי' י) להקל. וכן פסק המשנ"ב (תרצו, ס"ק יב). וכתב שמכל מקום יראה למעט במיני שמחה שעושין. מקורות: מהר"ם (פסקי מהר"ם יו"ד פסקים ומנהגים סי' קיז). רמב"ם (הל' אבל יא, ג). ספר המקצועות ושאלתות (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' פה). רבינו גרשום (הו"ד במרדכי). מרדכי (הלכות אונן, סי' תתקט). ר"ן (חי' כ"ד א', ד"ה ולענין פורים, עיי"ש). רבינו ירוחם (נתיב כח ח"ב).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

- לכבוד תלמיד חכם; לפיכך אין מוֹלִיכִין הַמֵּת לְבֵית הַקְּבָרוֹת בְּחַל הַמוֹעֵד, עַד שִׁיְהִיָּה כָּל הַקָּבֶר מֵתָקֵן וּמִזְמָן.
- ג. שָׁמַע בְּחַל הַמוֹעֵד שְׂמוּעָה קְרוֹבָה, חָיֵב לִקְרֹעַ.
- ד. אִין חוֹלְצִין כְּתָף בְּמוֹעֵד, וְאִין מְבָרִין בּוֹ אֶלָּא קְרוֹבֵיו שֶׁל מֵת; אֲבָל הַקְּרוֹבִים, מְבָרִין. וְהוּא הַדִּין לַחֲנֻכָּה וּפְּוִרִים וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְכִשְׁמְבָרִין, אִין מְבָרִין אֶלָּא עַל מִטּוֹת זְקוּפוֹת, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב, אֲפֹלוּ בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי, אִין קוֹרְעִין וְלֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְבָרִין; וּבְחַל הַמוֹעֵד מְבָרִין הַכֹּל עַל הַחֶכֶם לְתוֹךְ הָרְחוֹב, כְּדֶרֶךְ שְׁמְבָרִין אֶת הַקְּרוֹבִים, שֶׁהַכֹּל כְּקְרוֹבֵיו.
- ז. מֵת לוֹ מֵת קֶדֶם פְּוִרִים, וּפָגַע בּוֹ פְּוִרִים, אִינוּ מִפְּסִיק הָאֲבָלוֹת; וּמִכָּל מָקוֹם אִין אֲבָלוֹת נוֹהֵג בּוֹ, לֹא בִּי"ד וְלֹא בְּט"ו, אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁבְּצִנְעָא נוֹהֵג, וְחָיֵב לְשַׁלַּח מְנוּת. וְאִף עַל פִּי שְׁאִינוּ מֵתֵאבֵּל בָּהֶם, עוֹלִים לוֹ מִמִּנְיֵן הַשְּׁבָעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּת.

חברא קדישא

- (כ"ז ב') ואמר רב יהודה אמר רב: מת בעיר, כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה.
- רב המנונא איקלע לדרומתא. שמע קול שיפורא דשכבא. חזא הנך אינשי דקא עבדי עבידתא. אמר להו ליהוון הנך אינשי בשמתא! לא שכבא איכא במתא!?
- אמרו ליה: חבורתא איכא במתא.
- אמר להו: אי הכי שריא לכו.

שיטות הראשונים

מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה: בה"ג אוקמה במת מצוה שאין לו קוברין. ודעת רי"ף גיאת ורמב"ן דבכל מת בעלמא מיירי.⁵⁰ וכן פסק השו"ע.⁵¹

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבלות, סימן שמג)

- א. מת בעיר, כל בני העיר אסורין במלאכה, שכל הרואה מת ואינו מלווהו עד שיהא לו כל צרכו, בר נדוי הוא. ואם יש חבורות בעיר, שכל אחת מתעסקת במיתים ביומה, מתר ביום שאינה יומה. במה דברים אמורים, שלא בשעת הוצאתו, אבל בשעת הוצאתו הכל בטלים, כדלקמן.

⁵⁰. דהא שמעתא סתמא אמירא! ועוד, דרב המנונא כי איקלע להווא מתא ושמע קל שיפורא דשכבא, וחזי הנך אינשי דעבדי עבידתא ושמתניהו עד דאמרו ליה חבורתא איכא ושרינהו, מי בריר ליה דמת מצוה הוא דלשמתניהו? רי"ף גיאת.

⁵¹. יו"ד שמג"א. ור' ערוך השולחן. מקורות: בה"ג (סי' כא, הלכות אבל; הו"ד ברמב"ן). רי"ף גיאת (הל' אבל; הו"ד ברמב"ן). רמב"ן (שער הסוף, ענין מי שמתו מוטל לפניו, עמ' עה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

התקשות ובכי על המת

(כ"ז ב') וא"ר יהודה אמר רב: כל המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה.

"אַל תִּבְכּוּ לַמֵּת וְאַל תִּנְדּוּ לוֹ"⁵² - אל תבכו למת יותר מדאי, ואל תנודו לו יותר מכשיעור. הא כיצד? שלשה ימים לבכי, ושבעה להספד, ושלושים לגיהוץ ולתספורת. מכאן ואילך אמר הקדוש ברוך הוא: אי אתם רחמנים בו יותר ממני.

"בְּכּוּ בְּכּוּ לַהֲלֹךְ", אמר רב יהודה: להולך בלא בנים.⁵³

רב הונא אמר: זה שעבר עבירה ושנה בה (ונעשית לו כהיתר⁵⁴).

אמר רבי לוי: אבל שלושה ימים הראשונים, יראה את עצמו כאילו חרב מונחת לו בין שתי כתיפיו.⁵⁵ משלושה עד שבעה, כאילו מונחת לו כנגדו בקרן זוית. מכאן ואילך, כאילו עוברת כנגדו בשוק.

איתא **בזוהר** (פרשת ויחי):

תא חזי, כל שבועה יומין, נפשא אַזְלָא מִבֵּיתָא לְקַבְרָא, וּמִקַּבְרָא לְבֵיתָא, וְאַתְּאַבְלַת עֲלֶיהָ, וְתַלְתָּ זְמַנִּין בְּיוֹמָא, אַתְּדַנּוּ כַּחֲדָא נַפְשָׁא וְגוּפָא, וְלִית מָאן דִּידַע בְּעֵלְמָא, וְיִשְׁגַּח לְאַתְעָרָא לְבָא. לְבַתֵּר, גּוּפָא אַתְטָרִיד, וְנַפְשָׁא אַזְלָא וְאַסְתַּחֲיָא בְּגִיּהָנָם, וְנַפְקָא וְשָׁטָא בְּעֵלְמָא, וּמִבְּקָרָא לְקַבְרִיָּה, עַד דְּמַתְּלַבֵּשָׁא בְּמָה דְּאַתְלַבֵּשָׁא.

לְבַתֵּר תְּרִיסַר יָרֵחִי, נִיּוּחִין כָּלָא. גּוּפָא שְׂבִיק בְּעַפְרָא. נַפְשָׁא אַתְצָרִיר וְאַתְנַהִיר בְּרוּחָא, בְּמֵאנָא דְּאַתְלַבֵּשׁ. רוּחָא אַתְעֵנֵג בְּגִנְתָּא דְּעֵדֶן. נִשְׁמַתָּא סָלְקָא לְצִרְוּרָא דְּעֵנוּגָא דְּכָל עֵנוּגִין. וְכָלָא אַתְקַשֵּׁר דָּא בְּדָא לְזְמַנִּין יְדִיעֶן.

תא חזי, ווי לון לבני נשא, דלא מסתכלין ולא ידעין ולא אשתמודעון, על מה קיימי, ויתנשי מנייהו למעבד פקודי אורייתא. דאית פקודי אורייתא דעבדי לבוש יקר לעילא. ואית פקודי אורייתא דעבדי לבוש יקר לתתא. ואית פקודי אורייתא דעבדי לבושי יקר להאי עלמא. וכלא אצטריכן ליה לבר נש, ומן יומי ממש, קלהו מתתקנו, כמה דאוקימנא.⁵⁶

⁵² ירמיהו כב',: **אַל תִּבְכּוּ לַמֵּת וְאַל תִּנְדּוּ לוֹ בְּכּוּ בְּכּוּ לַהֲלֹךְ** כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד וְרָאָה אֶת אֶרֶץ מוֹלְדָתוֹ.

⁵³ כתב הב"ח (יו"ד שצדא), נראה דמי שמת בלא בנים יכול לבכות עליו טפי משלושה. והכי משמע בסוגיא, דקאמר התם אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור, הא כיצד שלושה לבכי וכו', בכו בכה להולך, להולך בלא בנים, דסיפיה דקרא ארישיה קאי, דקאמר: אל תבכו יותר מדאי, אבל בכו בכה יותר מדאי להולך בלא בנים.

⁵⁴ ועליו נאמר סיפא דקרא: כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד (שכן נעשית לו כהיתר) וְרָאָה אֶת אֶרֶץ מוֹלְדָתוֹ.

⁵⁵ שאילו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו. וכל כך יעמוד בכובד ראש. נמוקי יוסף (יח א ברי"ף).

⁵⁶ תרגום: זוהר, בראשית, פר' ויחי (רכ"ו א-ב): **בֹּא רָאָה, כָּל שְׂבַעַת הַיָּמִים**, הַנֶּפֶשׁ הוֹלֶכֶת מִהֵבֵית לְקַבְרָא, וּמִהֵבֵית לְבֵיתָא, וּמִתְאַבְלַת עָלֶיהָ, וְשִׁלְשׁ פְּעָמִים בְּיוֹם נְדוֹנִים כְּאַחַד הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף, וְאִין מִי שִׁיזְדַּע בְּעוֹלָם וְיִשְׁגִּיחַ לְעוֹרֵר אֶת הַלֵּב. **אַחֵר כָּךְ** הַגּוּף נִטְרָד, וְהַנֶּפֶשׁ הוֹלֶכֶת וּמִתְרַחֶצֶת בְּגִיּהָנָם, וְיוֹצֵאת וּמְשׁוּטְטֶת בְּעוֹלָם וּמִבְּקָרָתָא אֶת קַבְרֵהּ, עַד שְׁמַתְלַבֵּשֶׁת בְּמָה שְׁמַתְלַבֵּשֶׁת. **אַחֵר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ** כָּלָם נָחִים. הַגּוּף נִשְׁאָר בְּעַפְרָא. הַנֶּפֶשׁ נִצְרָרֶת וּמֵאִירָה בְּרוּחַ, בְּמַלְבוּשׁ שְׁמַתְלַבֵּשֶׁת. הַרוּחַ מַתְעַנְגֶּת בְּגֵן עֵדֶן, וְהַנֶּשְׁמָה עוֹלָה לְצִרְוּרָא שֶׁל עֵנֶג כָּל הָעֵנוּגִים, וְהַכָּל נִקְשֵׁר זֶה בְּזֶה לְזְמַנִּים יְדוּעִים. **בֹּא רָאָה**, אוֹי לָהֶם לְבָנֵי אָדָם שֶׁלֹּא מְסַתְפְּלִים וְלֹא יוֹדְעִים וְלֹא מוֹדְעִים עַל מָה עוֹמְדִים, וְנִשְׁכַּח מֵהֶם לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת תּוֹרָה. שְׁיֵשׁ מִצְוֹת תּוֹרָה שְׁעוֹשׂוֹת לְבוּשׁ נִכְבָּד לְמַעַלָּה, וְיֵשׁ מִצְוֹת תּוֹרָה שְׁעוֹשׂוֹת לְבוּשׁ נִכְבָּד לְמַטָּה, וְיֵשׁ מִצְוֹת תּוֹרָה שְׁעוֹשׂוֹת לְבוּשׁ נִכְבָּד לְעוֹלָם הַזֶּה, וְהַכָּל צָרִיךְ לוֹ לְאַדָּם, וּמִיָּמִיו מִמֶּשׁ כָּלָם נִתְקַנְיָם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

מכאן ואילך, כאילו עוברת כנגדו בשוק: אמרינן בירושלמי, 'שכל אותה השנה הדין מתוח כנגד המשפחה. דאמר רבי יוחנן: כל שבעה החרב שלופה. עד שלושים היא רופפת. לאחר שנים עשר חודש, היא חוזרת לתערה. למה הדבר דומה? לכיפה של אבנים, כיון שנתרערה אחת מהן נתרערו כולן.⁵⁷ ואמר רבי לעזר: אם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל אותה המשפחה.' והובא בשו"ע.⁵⁸

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות אבילות, סימן שצד)

- א. אין מתקשין על המת יותר מדאי; וכל המתקשה עליו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה; אלא שלשה ימים לבכי, שבעה להספד, שלשים לתספורת ולגהוץ.
- ב. במה דברים אמורים, בשאר העם. אבל תלמידי חכמים, הכל לפי חכמתם; ואין בוכים עליהם יותר מל' יום; ואין מספידין עליהם יותר מי"ב חדש; וכן חכם שבא שמועתו לאחר י"ב חדש, אין מספידין אותו.
- ג. יוצאין לבית הקברות ופוקדים על המתים שלשה ימים, שמא עדין הוא חי.
- ד. כל שלשה ימים יראה האבל כאלו חרב מנחת לו בין כתפיו; משלשה ועד שבעה, כאלו זקוף כנגדו בקרן זווית; משבעה ועד שלשים, כאלו עובר לפניו בשוק; וכל אותה השנה הדין מתוחה כנגד אותה משפחה; ואם נולד בן זכר באותה משפחה, נתרפאת כל המשפחה.
- ה. אחד מהחבורה שמת, תדאג כל החבורה.
- ו. כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים, הרי זה אכזרי; אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזר בתשובה.

⁵⁷ ובש"ס דידן נמי אמרינן (שבת ק"ה ב'), אחד מן האחין שמת ידאגו כל האחין כו'. תוספות.

⁵⁸ יו"ד שצד, ד. כתוב ב'אבן שלמה' להגר"א: שבעה דינין עוברין על האדם. והן: אחד, תיכף קודם מיתתו, באים שלושה מלאכים: אחד חושב כל הרגעים שהיה בעולם, ונוטל חשבוננו מה עשה בהם. והשני, חושב העברות שעשה. והשלישי, שלימד אותו תורה בבטן אמו, ועכשיו בא לראות אם הם שלמים איתו. השני, הוא אחר המיתה, כשמוליכין אותו לקבר, מכריזין לפניו, וויי לפלוני דמריד במלכא! ונידון אז. השלישי, כשמכניסין אותו לקבר, נידון למעלה. הרביעי, הוא חיבוט הקבר, נידון כל איבר ואיבר שנהנה בעולם הזה שלא במצוה. החמישי, דינא דתולעתא, נפשו עליו תאבל. השישי, כף הקלע עבור דברים בטלים (ולא נאבד אפילו דיבור אחד שלא נכתב), ונעשה רוח (וגם עבור החמדה). השביעי, הגיהנום. מקורות: ירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ז. הו"ד בראשונים). תוספות (ד"ה מכאן). נימוקי יוסף (יח א ברי"ף).